

Tussen hemel, ijs en aarde

Colofon

ISBN: 978 94 6365 027 4

1e druk 2016

1e druk 2018

© 2016 Carla Zijlstra

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Tussen hemel, ijs en aarde

Carla Zijlstra

Alleen van een afstand kun je zien hoe hoog de berg is

Inhoud

Voorwoord	9
Deel 1 Naïviteit	13
1. De hoerenkamer (1997)	15
2. De bakker (1977)	27
3. Roots	31
4. Hoge noren (1978)	39
5. De maan en mijn gedachten	48
6. Mijn gele Gazelle (1986-1987)	58
Deel 2 Constructie	75
7. Martini	77
8. Over de Hondsrug	89
9. De magneet	104
10. NK allround 1991	106
11. Sarajevo (1991)	115
12. De zoete roze lolly	128
Deel 3 Rationalisatie	133
13. Gouden eieren	135
14. Dijen (juni 1991)	145
15. Rugnummers en startlijsten	151
16. Een meesterlijke race: 36,41	167
17. Mijn domein	176
18. Krokussen & narcissen	194
19. Rode bloedcellen	201
20. Henk Gemser aan dek	207
21. Thialf (achter het bejaardentehuis)	214
22. Henk, encore (voorjaar 1993)	225

23.	Het bankje (1994)	230
24.	Intermezzo	241
25.	Late rentree (juli 1994)	243
26.	Le Lycée Climatique et Sportif	249
27.	In de spiegel (najaar 1994)	261
	Deel 4 Intuïtie	267
28.	Op de Lage der A	269
29.	Lente in IJsland	280
30.	Schroeven, bouten en veren (augustus 1996)	291
31.	Geen haar op mijn hoofd (herfst-winter 1996-1997)	296
32.	Hypothese	304
33.	Gelijk hebben en gelijk krijgen – een wezenlijk verschil	314
34.	De laatste race	321
	Nawoord	325

Voorwoord

Ze haalde me af op station Groningen en bracht me ook weer weg: een voortreffelijke escortservice, zelden meegemaakt. Carla Johanna Zijlstra kende ik als schaatster en ze had me ooit, waarschijnlijk in een onbewaakt ogenblik, gestrikt om ‘iets aardigs te komen vertellen’ voor haar studentenclub.

Zodat ik naar Groningen treinde, snel iets at bij, meen ik, een matige Mexicaan en via de achterdeur naar de zaal des onheils werd geleid. Allemaal begeleid door een voortdurend gezellig babbelende Zijlstra die me de bühne op stuurde met de woorden: “Succes.”

Vervolgens stond ik voor een knettervolle aula waarin sommige studenten tot de tanden toe gewapend klaarzaten om ‘die meneer van de televisie’ eens even de edele delen te roosteren. Het taalgebruik haalde soms niveau Voetbal Inside of vloog daar ruim overheen.

In de laatste trein richting het vrije Westen voelde ik nog steeds het dunne ijs onder mijn voeten. Een der erg stoere studenten had gevraagd of ik ‘het weleens met Maartje van Weegen had gedaan’. Gejoel uit de knettervolle zaal was zijn en later mijn deel.

Carla zei in de pauze: “Zoiets zou ik nooit hebben durven vragen, maar heb je ...”

Neen.

Jaren later, een aantal levens later voor ons beiden, zocht ik haar, samen met cameraman Frits Schrijvers, op in het dorpje Jindabyne. Pak de atlas, zoek Australië, ga naar New

South Wales en koop een loep. Het is een nietig vlekje: in the middle of nowhere.

There she stood . . .

Ooit tweemaal vierde bij schaatswedstrijden om de Olympische Spelen. Tweemaal net niet dus; een kwalificatie die haar niet paste, want eigenlijk was ze het in al die jaren dat ze vrij hard schaatste net wel geweest.

De beste gesprekspartner die je je als journalist kon wensen: een mens die geen oneliners of bullshit kende, maar die de diepte zocht, bij bijna alles dat ze deed.

Ja, soms ook een elfje dat door het boze bos danste. Ik heb me in die dagen weleens afgevraagd of ze soms met bommen sprak. Ik hield het voor mogelijk.

Ik herinner me nog altijd de Spelen van Lillehammer, toen Zijlstra, bijna spreekwoordelijk, niet vooruitkwam. Een nogo toernooi, ver van haar beste presteren verwijderd.

Ze zocht en vond contact en in downtown Hamar dronken we een kopje thee en lieten koeien en kalveren passeren.

Het werd een memorabel Olympisch gesprek dat kernpunten van ons bestaan raakte (“Waarom doe ik dit?”) en ons tot vrienden op afstand maakte.

Die gang, veel later dus, naar dat Australische stadje was een logisch gevolg van al het voorafgaande; er bleef interesse in elkaars doen en laten. Ooit zat ze bij mij thuis aan de keukentafel en legde uit hoe het leven van een snel gereden binnenbocht tot en met haar fysiotherapiepraktijk in Jindabyne was verlopen.

De liefde, dat was het. De liefde tot een Australische langlauer, aangewaaid in 1998 in Nagano (waar ik nooit was), bracht haar tot de spectaculaire volksverhuizing: de kleine, in Sneek

geboren schaatsenrijdster volgde haar hart en vertrok. Zonder afscheid te nemen, want een afscheid is voor Australiëgangsters soms voor eeuwig en dat was het zeker niet.

Toen ik haar in de wide open sky van dat oneindig mooie Australische land meemaakte, zag ik een vrolijke vrouw in haar nieuwe leven. Moeder van A tot Z (Abbey en Zana) en zo heel verschrikkelijk ver weg van welke 400 meter-kunstijsbaan dan ook.

Het filmpje dat we hier opnamen, vond zijn plaats in een NOS-programma dat de viering van zoveel honderd jaar Nederland-Australië uitbeeldde. Een live-programma vanuit Sydney: de andere kant van de wereld dus.

Carla Zijlstra woonde nog verder dan 'die andere kant'. Nog heel veel verder.

Ja, ze kwam nog weleens in Holland, met graagte zelfs, maar hier in Jindabyne zat ze goed. Ze wees op de blauwe lucht, de weidsheid en de natuur. Hier stonden geen coaches die haar toch niet begrepen met de vingers omhoog of omlaag, hier reden geen bol gespierde Oost-Duitse sportvrouwen haar vooruit, hier had ze niets met de erfenis van Yvonne van Gennip van doen, hier was ze mevrouw Evans-Zijlstra, of, denk ik eigenlijk, eerder mevrouw Zijlstra-Evans.

Sportmensen van haar soort (als dat bestaat) kom je niet vaak tegen. Lieden die nadenken of piekeren, dat soms te veel doen en zichzelf daarmee in de voet schieten. Dat schaatst dan moeilijk, maar dat wist zij ook wel. Een goed decennium reed zij met de mondiale top mee, pakte een schoenendoos vol medailles en heel wat trainingskampen met eenzame avonden mee en werd wie ze was.

Bij dat theedrinken in Noorwegen zat ik tegenover een jonge vrouw die zich afvroeg wat ze daar bij die Olympische wedstrijden in hemelsnaam deed. Ze kreeg maar geen snelheid uit haar lijf en wilde weten waarom dat was.

Ja, ze heeft veel, vaak en lang nagedacht. Misschien wel te veel, te vaak en te lang, maar zoals schaatscoach Henk Gemser ooit zei: “Kies vooral je eigen route.”

Dat deed ze.

Op vrij spectaculaire wijze.

In Nagano schoot Cupido een pijl af die de roos trof. Bijna letterlijk ging ze daar al samenwonen met een aardige Australische boswachter die snel door de bossen kon skiën.

De rest is geschiedenis.

Zo kom je als journalist aan vrienden. Vrienden die je soms zo eens een mail sturen met een verzoekje tot het schrijven van een inleiding voor een boek of gewoonweg de vraag: “Hoe gaat het met je?”

Het grappige van die avond in Groningen was wel dat ik later, veel later eigenlijk, begreep dat er een kleine, leuke som entreegeld voor ‘het avondje Smeets’ gevraagd werd aan de werkelijk honderden studenten die aan die ‘roast avant la lettre’ kwamen meedoen.

Het spekte voor dat studiejaar de kas van de gezelligheidsvereniging waar Zijlstra lid van was.

“Slim hè?” zei ze eens, toen ik haar daarmee confronteerde. Ja.

Haarlem 2017

Mart Smeets

Deel 1 Naiviteit

1. De hoerenkamer (1997)

Zondagavond zeven uur en ik zit in bad. Grote schuimbellen kruipen tot over mijn kleine borsten. In een winkel op de hoek van de straat heb ik een fles champagne gekocht. Zo'n miniflesje waarvan de kurk groter is dan de fles. Het feest kan beginnen. Ik laat mezelf onderuitzakken en glij op mijn billen tot mijn lichaam onder water is. Ik ben vrij, hoef niets, en ben totaal gelukkig. Ik wil even gewichtsloos hangen in dit moment, want die zijn er niet zoveel in het leven. Ik hou mijn adem in en haal het rietje uit mijn flesje. Ik denk aan Hedwig uit *Van de koele meren des doods* als ik onder water ademhaal. Het hierna is niet belangrijk. Daarom ben ik naar Warschau gekomen. Mijn zilveren en bronzen WK-medailles hangen met tapejes aan de spiegel. Voor als ik het even ben vergeten.

Ik heb mijn hoogtepunten gevoeld en mijn dieptepunten ervaren. Ben acht keer Nederlands kampioene geweest, heb getraind onder Arie Koops, Henk Gemser, Ab Krook en ook Sijtje van der Lende. Op dertig ijsbanen geschaatst en voor roem gestreden. Eindelijk heb ik het lef gehad om mijn voorbereiding zelf goed te keuren. Eindredactie van eigen werk. Het werd tijd om medailles te halen en de beste te zijn op mijn afstanden, de 3 en 5 kilometer.

Ik heb een aantal dingen geleerd de laatste jaren: Dat ik niet altijd populair kan zijn en hoef te zijn als ik de juiste dingen voor mezelf doe. Dat je gelijk hebt als je wint en dat je ook gelijk kunt hebben als je verliest. Dan hoef je nog geen *loser* te zijn. Dat als alles gesmeerd loopt en je denkt dat je controle hebt over je leven, je geplande chaos nodig hebt

om niet in te slapen en het leven boeiend te houden. Dat plotselinge, ongeplande chaos je leven behoorlijk op zijn kop kan zetten. Dat je hard moet werken en vooral bijzondere dingen moet doen als je bijzondere dingen wilt achterlaten. Mijn blauw gelakte nagel tipt parmantig uit het schuim. Referentie met de werkelijkheid.

Precies een jaar eerder heb ik tijdens de eerste wereldkampioenschappen afstanden in Hamar mijn kansen vergooid na het eten van een bedorven vissausje. Midden in de nacht sta ik in de lift van het Scandic Hotel, zodat mijn kamergenote Tonny de Jong niet wakker wordt. De deuren blijven iets te lang dicht om mijn draaiende maag op tijd voor het toilet te plaatsen. Ik kots liever in mijn eigen kamer, maar dat kan even niet anders. Van de wanden in de lift druipen gele en witte stukjes vis. Een alleraardigste receptionist kijkt bedroefd en wil het wel schoonmaken, maar dat heb ik hem bespaard. Dat kan er ook nog wel bij. Een tweede plaats op de 5 kilometer is zondag mijn beloning. Claudia Pechstein wint.

Zes weken eerder, in januari dit jaar, hoopte ik vurig om op het Europese kampioenschap allround in Heerenveen een flitsende 500 meter te rijden, zodat ik in het klassement mee kon doen. Hopen is gevaarlijk in topsport. Mannen in het selectiebestuur beraadslagen vlug en komen diezelfde avond met een voorstel om een skate-off (de naam is zo beroerd als de wedstrijd) in Davos te organiseren en een mogelijk sterkere ploeg te formeren.

De volgende kwalificatie-etappe is uitgezet in een alles-of-niets-race. Bij de KNSB wordt niet gekoesterd. Ik laat me glorieus verslaan op de wonderbaan in Davos. Zelden rij ik tussen neus en lippen door een goede 1500 meter. Met die illusie loop ik niet rond. Ik ga ten onder aan de druk en baal van mezelf. Kan slecht tegen mijn verlies. Zeker als

ik niet de volle honderd procent heb gegeven. Eigen schuld. Met zoveel ervaring mag dat niet gebeuren. Ik weet dat het erop of eronder is en kan me desondanks niet afsluiten voor de toeters en bellen die met deze wedstrijd gepaard gaan.

Achteraf lijkt het zo gemakkelijk. Als er afstand is tussen hemel, ijs en aarde. Het zijn de pers en de camera's en het gedreutel van mijn coach Ab Krook. Onmogelijk om je daar niets van aan te trekken. Ik vraag me af wie er eigenlijk mijn bondgenoot is. Ik wilde mijn *best shot* geven. Weekenden als deze zijn funest voor de vorm later in het seizoen, dat weet iedereen.

De verloren skate-off is even het gesprek van de dag. *Studio Sport* heeft mooie beelden, zoomt in en uit en eindigt die dag met een vergezicht op de romantisch besneeuwde Jakobshorn. Op de automatische piloot geef ik antwoorden aan journalisten. "Ja, jammer", "morgen is er weer een dag", "u hebt helemaal gelijk, ik ben een langeafstandschaatsster", en ga zo maar door. Ik wil verder. Op de terugweg van Davos naar Nederland, ergens in een tunnel onder Zürich, gooi ik mijn verlies overboord. Ik kan het mezelf wel vergeven. Soms moet je mild zijn. Misschien is dit het beste scenario bovenal en dien ik mijn lot te omarmen.

Onderweg belt Paul de Leeuw. Hij heeft het schaatsen gevolgd en vraagt of ik in zijn televisieprogramma *De schreeuw van de leeuw* wil komen om het geheel in eigen stijl af te sluiten. Vrije, ongecensureerde meningsuiting kan ik beter achterwege laten als ik een leven in de kernploeg wil behouden, maar soms moet je schijt hebben aan alles. Soms is morgenavond.

Ik vind Pauls ad remme reacties en kinderlijke verbeelding grappig. Hij heeft het lef en de creativiteit om te zeggen wat hij denkt, springt van de hak op de tak en sleurt je mee zijn wereld in. Op de gele zachte bank praten we na

over de wedstrijd, alle toestanden die het zo'n circus hebben gemaakt en mijn leven naast het schaatsen. "Doe je weleens wat anders?" vraagt hij om vervolgens met zijn hoofd schuin te luisteren als een vriendin die ik al jaren ken. Ondertussen worden er lolly's met insecten het publiek in gestrooid en likt men al luisterend om de krekeltjes en torretjes heen. Twee uur 's nachts sta ik voor mijn appartement in Groningen en verdwijnt de taxi uit de straat.

Na een week thuis vlieg ik richting de Italiaanse Alpen voor een trainingskamp als voorbereiding op het WK afstanden in Warschau. Van de dames ben ik de overgebleven specialist op een afstand. De rest rijdt het WK allround in Nagano of is niet geplaatst en klaar met het seizoen. De mannen, stayers Gianni Romme, Bob de Jong en Carl Verheijen, zijn eerder met een bus naar Collalbo gereisd met coach Floor van Leeuwen, die ik ken van toen ik op de ijsbaan in Alkmaar trainde.

Vanaf Flughafen Innsbruck neem ik de intercity naar Bolzano. In een coupé zit ik in gedachten verzonken bij het raam. Alleen op pad. Een film gelijk. Mijn leren koffer met gouden handvat ontbreekt. Een art-decotrein rolt me de bergen in en stopt voor de deur van pension Wiesenheim. Op een hoogte van 1198 meter ligt er goddelijk ijs. De ijsbaan in Collalbo is uitermate geschikt om in afzondering te trainen. Ik heb een goed gevoel, vooral rust aan mijn kop. Op intuïtie, zoals te zelden, ga ik aan de slag. Ik hoef niets te ontwijken, kan zelf mijn pad uitstippelen en twijfel geen moment. In 1992 heb ik hier een World Cup gereden. Ik ken de weggetjes om te fietsen, de stilte in het dorp, de kerktoren die de uren wegtikt. Ik slaap heerlijk en sla elke morgen mijn raam open om de zon binnen te laten.

Van de mannenkernploeg kan ik horen wat ik wil. Er wordt over het algemeen niet al te diep gediscussieerd en

vooral veel gelachen. Gianni vindt het nodig om mijn stuur van de mountainbike in te korten en zaagt vol liefde kabels en buizen door. Hij heeft kennelijk iets nodig om zijn gedachten te verzetten, iets freubeligs te doen. Ook voor hem is het trainen misschien monotoon. Bob en Carl gaan hun eigen gang. Er is een grote mate van respect en zelfstandigheid. Als stayers hebben we een band door het doel; het WK afstanden in Warschau over twee weken. Floor van Leeuwen assisteert met rondetijden en gewichten in het krachthonk.

Op mijn deur hangt een papiertje met een goed blok training. Daarin is op mijn verzoek krachttraining opgenomen. Ik vind het nodig om die training te blijven doen. Dat is persoonlijk, maar na vijf jaar durf ik die beslissing te nemen. Het houdt me scherp, anders dan door alleen te schaatsen. De diepe spanning en alertheid die squats (kniebuigingen) met tachtig kilo's op mijn benen zetten bevestigen dit gevoel. Ik ga naar de sauna in een dubieus hotel waar mannen met alarmerende snorren in het Duits vergaderen in een donkere ruimte. Mijn lijf zweet en herstelt. In de Italiaanse zon fiets ik tussen de weilanden en piramidi di terra, torentjes van zandsteen. Op mijn rustdag vertrek ik met de boemeltrein naar beneden. Slenteren door Bolzano is niet een geweldige manier van rusten, maar mijn kop heeft het nodig om meegenomen te worden naar iets anders. Ik probeer lang wandelen te mijden en drink verplicht koffie met een boek in café Tivoli. Op ongedwongen momenten als deze loop ik tegen de mooiste winkels aan en heb ik tijd tekort. Mijn alter ego fronst schuin boven me. Ik luister niet. Ik laat me verleiden. Mijn filmgevoel gaat verder. Ik ben even een normaal mens in gewone kleren en het past me goed.

Bolzano is een oude stad met donkere galerijen, chique winkels en dikke ronde keien in de straten. Ik koop een Kookaï velours broek in groen en blauw. Strak, kan er nau-

welijks in zitten en kan me geen dikkere benen veroorloven. Fijn om even weg te drijven van het ijs. Het lijkt soms onmogelijk om te doen wat goed voor mij is. Dat kan me niet zoveel schelen, maar beïnvloedt onbewust mijn gedrag met een compromis als antwoord. Hier train ik met de wereldkampioenschappen afstanden als prioriteit. Er is geen middenweg tussen allround trainen en specialiseren. Mijn laatste training, drie blokken intensieve duur van vijf minuten, is de virtuele wedstrijd.

Ik voel me fris en ben gretig, net als voor de eerste World Cup in november. De training en afstand van de afgelopen weken hebben geholpen om de focus extra scherp te krijgen. De kunst is om die afstand, de rust en de training in een golvende beweging te laten afwisselen, maar de druk, de kwalificaties en de hoeveelheid wedstrijden maken dat vaak onmogelijk. Onbewust word ik gedurende het seizoen meegesleept naar het topje van die golf om te presteren. Dat doe ik zelf. Aan het einde van het seizoen ben ik op maandag afgedraaid. Ik kan niet meer normaal schaatsen. Dat klinkt vreemd, maar het is echt zo. Ik wil dit gevoel handhaven en meenemen naar het volgende seizoen. Zou het eigenlijk op moeten schrijven, want in het heetst van de strijd wint de impulsieve emotie van de overdachte ratio.

Na deze compacte week van trainen en rusten ga ik naar huis. Ik luister in de trein die langzaam afdaalt door de bergen naar muziek van The Waterboys en Faithless. Tonny de Jong heeft The Waterboys geïntroduceerd op een trip naar Inzell. De auto trilde zo'n beetje uit elkaar, maar The Waterboys zijn goed, vooral *Fisherman's blues*. Muziek tettert luid door mijn hoofd en maakt me opgewonden. Ik ben klaar voor Polen.

's Avonds kom ik aan in Nederland. Mijn ouders staan op Schiphol te wachten. We drinken een kop koffie en ik neem